

Emanuela I. Dima

**ARGUMENTE ALE IPOTEZEI NUMELUI UNIC
ÎN ROMANIA MEDIEVALĂ.
CU PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA SPAȚIULUI ROMÂNESC
ȘI A CELUI GALICIAN¹**

PRELIMINARII

1. Fapt cunoscut, corpusul antroponimic românesc nu poate fi reconstituit în ansamblul său prin analiza directă a documentelor interne, mai cu seamă pentru perioada primelor secole de uz (implicând sau nu existența statală). Evoluția formulei de denotație umană în spațiul românesc nu poate fi cercetată sub aspect funcțional, din perspectiva motivației semantico-referențiale² ori a cauzalității socioistorice³ într-o continuitate istorică prin analiza unui fond onomastic, recuperat exclusiv din documente interne. Primul stoc de antroponime românești vechi (reprezentând perioada medievală târzie), precum și trăsăturile funcționale (ori de compoziție etimologică) specifice onomasticonului românesc au fost refăcute prin raportare la surse documentare externe – bizantine și maghiare îndeosebi – despre care se știa cu certitudine că se referă la membri ai unor comunități românești.

Începuturile onomasticonului românesc sunt înregistrate scriptic în acte relativ târzii (începând cu secolul al XI-lea)⁴, provenite din cancelarii străine și elaborate în alte limbi – latină și greacă – analiza acestora fiind sensibil îngreunată de transcrierea fonetică aproximativă a numelor, ori de redarea acestora în formule care nu au întotdeauna la bază uzul autohton, conform unor cutume specifice românești. Mecanismele de la baza apariției supranumelui în spațiul românesc, chiar perioada când începe să se fixeze denotația complexă nu se pot data, așadar, nici măcar cu aproximație din lipsa documentelor interne.

¹ Idiom vorbit în Spania și Portugalia (provincia Galicia, regiunea asturo-leoneză și castiliană înconjurătoare), ale cărui trăsături lingvistice indică statutul de dialect istoric portughez al acestuia (ELIR: 127).

² Criteriu de analiză care privește îndeosebi stocul antroponimic delexical, a cărui etapă de apariție și fixare în limba română a stârmit controverse (Constantinescu 1963; Graur 1964; Caraman 1970).

³ Prin această sintagmă ne referim îndeosebi la influențele culturale, religioase și chiar politice active la un moment specific al evoluției țărilor române, cu repercusiuni asupra componenței onomasticonului aflat în uz.

⁴ Pentru unele dialecte ale romanității occidentale (cel galician bunăoară) există documente (care au supraviețuit prin copii) datate începând cu secolul al VIII-lea (Boullon Agrelo 1999: 18–20).

LR, LXIX, nr. 1, p. 79–95, București, 2020

În perspectivă istorică toate sistemele antroponimice romanice se confruntă, însă, cu dificultăți relativ similare: lacune documentare pentru perioade lungi și o ruptură completă cu sistemele de denotație anterioare (autohton și roman). Comparația cu sisteme antroponimice din spații înrudite genealogic indică evoluții similare pentru perioade lungi de timp, ajutând la reconstituirea factorilor de la baza unor fenomene, apariția și fixarea denotației duble, de pildă, cu raportare preponderentă la (supra)numele patern.

2. Considerentul teoretic al unor dezvoltări similare în condițiile unor factori declanșatori asemănători îndreptățește perspectiva contrastivă. Scurtul demers de prezentare alternativă a modului de apariție și formare a (supra)numelui personal (patronimic sau nu) în spațiul romanic oriental (continuat prin română) și occidental (oprinde-ne asupra galicienei) este îndreptățit de unele considerente obiective.

3. Cel mai important se referă la stocul documentar galician foarte bogat, care acoperă primele secole ale Evului Mediu timpuriu printr-un număr semnificativ de texte interne, redactate într-o limbă genealogic înrudită, latina cultă⁵. Spre deosebire de situația românei, sistemul antroponimic spațiul galician cunoaște o dezvoltare ce poate fi urmărită de-a lungul mai multor secole prin analiză documentară directă. Corpusul documentar este generos, cu o datare timpurie, oferind șansa de a recupera perioada aproximativă de apariție – documentară cel puțin – a supranumelui romanic (patronimic dar și de altă natură, nume de agent, porecle sau supranume de localizare, înlocuind complet sistemul de denotație roman).

Un alt criteriu, nu mai puțin important, privește *natura* acestor acte, care se referă la aspecte particulare, administrative sau sociale, legate preponderent de administrarea proprietăților, prin care s-ar putea fixa măcar cu aproximație etapa de apariție documentară a numelui unic⁶, dezvăluind, totodată, considerentele de la baza apariției și fixării numelui complementar.

4. Unul dintre punctele de interes din istoria timpurie a onomasticii romanice europene se referă la structura (mono- sau plurimembră) a formulei antroponimice și mai cu seamă la *durata* de circulație a *numelui unic*. Fapt cunoscut, numele unic a circulat ca formulă exclusivă de identificare timp de mai multe secole, în întregul spațiu roman (Dolç 1960: 393), după cum sugerează inscripțiile funerare sau documentele oficiale (cu caracter juridic sau nu), care au supraviețuit timpului.

Motivația principală a apariției numelui unic, fixat la nivelul întregului spațiu romanic european îndeosebi ca *prenume* (ca *nume de botez* în perioada secolelor creștine, însă cel mai adesea ca *supranume personal*), consolidat și menținut în uz timp de mai multe secole, trimite la apariția și răspândirea creștinismului, a

⁵ Ulterior secolului al VIII-lea latina iese din rândul limbilor vernaculare (fiind înlocuită de limbile / dialectele romanice), putându-se vorbi din acest punct înainte exclusiv despre *latină cultă*, întrebuițată cu precădere în cancelariile occidentale sau în mediul ecleziastic.

⁶ Precizăm dintru început că înțelegem prin *nume unic prenumele* (*nume de botez* sau nu) pe care o persoană îl poartă toată viața, fie acesta *formă bază* fie *hipocoristic*.

valorilor morale și etice specifice acestei religii în chiar cadrul societății romane. Conform acestor precepte, cei recent convertiți erau priviți în afara relațiilor familiale ori gentilice, neavând nevoie, deci, de identificarea prin *patronimic* (în cazul clasei sociale a *peregrinilor*, non-cetățeni dar fără a fi aserviți) sau prin *gentilicium* (situația pentru cetățenii romani, singurii care aveau dreptul de uz a formulei trinominale de denotație).

Deși nu apare pentru prima dată la nivelul comunităților religioase creștine, vechimea procedurii fiind sensibil mai mare, se consideră că denotația prin numele unic este consolidată și perpetuată la nivelul romanității europene prin intermediul creștinismului.

Prezentăm în continuare situația numelui unic la nivelul spațiului romanic oriental, continuat prin română, urmărind prin contrast particularități ale modului în care numele unic se menține în uzul documentar în spațiul extrem occidental al romanității (referindu-ne în mod particular la galiciană), până la abandonarea completă a acestuia.

NUMELE UNIC ÎN SOCIETATEA ROMANĂ TÂRZIE

1. Ca formulă denotativă, numele unic nu este specific în totalitate societății romanice, rădăcinile acestuia trebuie căutate în latinitatea veche (similară în acest punct tuturor societăților indo-europene) în cadrul căreia membrii anumitor categorii sociale anume – sclavi ori peregrini⁷ – erau identificați printr-un singur nume. Această cutumă denotativă s-a perpetuat de-a lungul întregii societăți romane, astfel că la nivelul latinității târzii sclavii purtau un nume delexical a cărui bază desemna „o particularitate fizică, țara de baștină sau putea fi chiar numele lor indigen, latinizat la nevoie” (Graur 1964: 41). La eliberare primeau prenumele și numele gentilic al stăpânului lor, numele lor de sclavi devenind supranume: când Cicero (*Marcus Tullius Cicero*) l-a eliberat pe *Tiro*, de pildă, acesta a devenit *Marcus Tullius Tiro* (ibid.)

Ruina sistemul denotativ roman, completă, are cauze multiple, însă formula tripartită, al cărei element de identificare propriu-zis era *gentiliciumul* (urmat adesea de *cognomenul* familial, mult mai rar de *agnomen*) (Dondin-Payre 2011: 14) pare că începe să piardă din prestigiu ulterior secolului al III-lea, după edictul împăratului Caracalla (a. 212) (cunoscut și sub denumirea de *Constitutio Antoniana*) (Kajanto 1987: 65) și începe să iasă din uz. Explicația acestui fenomen trimite, în primul rând, la cauze interne: pierderea componentei juridice a funcției

⁷În studii recente *peregrinii* (non-cetățeni dar liberi) sunt incluși în categoria mai largă a purtătorilor de nume unic (alături de sclavi), în ciuda faptului că pentru identificarea acestora autoritățile foloseau unele compliniri, de regulă formule patronimice genitivală, după cum atestă documentele de recensământ (Dondin-Payre 2011: 14 ș.u.).

denominative pentru *gentilicium*, acesta nemaicontribuind la identificarea și distingerea cetățenilor romani de cei care nu aveau acest statut și nemaiajutând, în consecință, la ascensiunea socială și politică. Formulele bimembre (altele decât cele specifice peregrinilor, în care elementul secund este un patronimic în genitiv, indicând în fond nonapartenența la structura gentilică a societății romane) (Dondin-Payre 2011: 15) provin de regulă prin eliminarea *praenomenului* (ulterior secolului I e.n.), chiar a *gentiliciumului* (începând cu secolul al III-lea) ajungând să fie înlocuite de nume unice, de tipul *cognomen* (supranume marcate afectiv de regulă) (Dolç 1960: 393; Abascal Palazon 1994: 17).

Numele unic începuse să circule, așadar, în chiar cadrul societății romane, fără a avea la bază rațiuni religioase; trebuie subliniat, însă, faptul că statutul funcțional al acestui tip de nume este complet diferit de cel specific erei creștine.

2. Acestei stări de fapt i se adaugă complexul de împrejurări generat de apariția creștinismului. La nivelul creștinismului primar, de inspirație apostolică, specific îndeosebi primelor două secole ale erei noastre, acceptarea nofiiților în cadrul comunității de credincioși practicanți era însoțită și de schimbarea numelui în cadrul ceremonialului de botez. Aceste nume primite în cadru ceremonial erau – dincolo de domeniul strict referențial ori de simbolistica asociată semnificației – un semn al dezlegării de vechea stare socială și al introducerii într-o nouă realitate, dominată de alte legi morale decât cele ale vechii religii.

3. Denominația prin *numele unic* a fost specifică pentru o perioadă certă de timp (câteva secole) atât clasei sociale a sclavilor și servilor, cât și comunităților primare de creștini. Nu excludem existența unei legături de cauzalitate între practica numelui unic (marcând starea de dependență a sclavilor) și denominația creștinilor botezați din primele secole. După cum se știe, mediul social de răspândire inițială a acestei religii (numită și *religia speranței*) (Guignebert 2015: 141) era reprezentat în primul rând de sclavi și servi. Asocierea de imagine a acestor două categorii sociale, aflate, ambele, aproape în afara societății explică, pe lângă acceptarea unei denominații cu nume unic, și uzul unor apelative (sintagme) specifice, conservate epigrafic, lat. *servus (Dei)*, de pildă sau *conservus*.

Pe de altă parte, starea de dependență completă a acestei clase sociale de bunăvoința stăpânului (privit ca proprietar în relație cu sclavii săi) era similară celei a creștinilor mai mult decât în oricare religie. Creștinismul își pune adepții în stare de completă dependență de judecata, bunăvoința, mila unei singure zeități, mai mult decât oricare altă religie. Acceptarea în denominație a unui nume unic trebuie privită, așadar, ca un simbol al apartenenței la această clasă socială complet lipsită de drepturi juridice, supusă însă altor reguli de organizare socială, presupunând desprinderea, „lepădarea” de vechea credință, implicit, deci, de vechea existență.

4. Negând divinitatea împăratului, refuzând chiar participarea la serviciul militar, aceste comunități își vor atrage pedepse grave din partea autorităților: deposedări de proprietăți, exilări, cel mai adesea moartea. Totuși, în ciuda persecuțiilor aproape ciclice, desfășurate pe parcursul mai multor secole, creștinismul sfârșește prin

a se impune în întregul Imperiu, fiind declarat religie oficială spre sfârșitul secolului al IV-lea, în anii 391 și 392, de împăratul Flavius Theodosius (Bâgiu 2004: 164). Odată cu apariția bisericii ca instituție, procesul de înlocuire a vechilor nume romane continuă, concomitent cu modificarea fundamentală a întregului sistem de denotație roman, numele primilor martiri formând o bază onomastică pentru generațiile următoare de creștini. Acest fond antroponimic sporește simțitor prin preluarea de nume noi din Scriptură, din Vechiul dar și din *Noul Testament* (îndeosebi numele apostolilor sau al ucenicilor de seamă ai acestora la care se adaugă, pentru unele comunități, și numele de sărbători ori de virtuți creștine).

5. Pe măsură ce populațiile înglobate în Imperiu acceptă creștinarea, proces care se întinde în fapt pe parcursul mai multor secole, stocul antroponimic autohton sau latinesc, chiar modalitatea denominativă suferă modificări fundamentale prin opțiunea pentru anumite formule în defavoarea altora, prin simplificare continuă față de etapele istorice anterioare (Abascal Palazon 1994), reflectare a adaptării la alte realități sociale, administrative sau juridice (Dondin-Payre 2011).

Procesul de creștinare a fost însoțit la nivelul întregului spațiu roman (ulterior romanic) de o amplă primenire antroponimică, în sensul adoptării unui nou stoc de nume și a modificării formulei de denotație prin trecerea la un tip de formulă cu *nume unic* reprezentată de *numele de botez*, pe care autoritățile ecleziastice o vor menține în uz documentar timp de mai multe secole.

NUMELE ÎN PERIOADA ANTICHITĂȚII

1. Fondul vechi și foarte vechi al stocului antroponimic romanic extrem oriental sau occidental, referindu-ne aici îndeosebi la primele secole ale erei noastre (creștine sau imediat precedente erei creștine) a supraviețuit timpului prin *surse* relativ similare, specifice întregului spațiu lingvistic roman: relatări ale istoricilor despre personajele politice și militare ale vremii, legate de etapele și modalitățile de cucerire și încorporare a teritoriilor respective în componența Imperiului, pornind de la secolul III î.H. pentru Callaecia (Galicia de mai târziu), respectiv sec. I î.H. pentru Dacia, la care se adaugă inscripțiile tombale, realizate în piatră, relativ puține supraviețuind timpului, pentru ambele regiuni istorice⁸.

2. La acest nivel de evoluție istorică trebuie remarcată existența unor formule antroponimice semnificative, păstrate în teritoriile dacice cucerite, îmbinări denominative de tip genitival, sau cu un determinant calificativ, structuri tri-, dar îndeosebi bimebre, cu bază nominală latinească (nume latinești, așadar): *Aurelius Sedatus*, *Aurelia Pirusi*, *Gratae Vita[lis]* etc., (Russu 1944: 196), dar și de altă

⁸ Tipologia formulei denominative antroponimice la nivelul Antichității romane extrem orientale și occidentale, deductibile din materialul epigrafic sau documentar constituie obiectul unei contribuții ulterioare.

proveniență – autohtonă, grecească sau orientală – având, toate, terminații latinești: *Ulcudius Baedari, Planio Baezi, Anduenia Batonis* etc. (Russu 1944: 201).

Prezența numelor autohtone în sintagme latinești a fost considerată începutul unui amplu proces de aculturație, urmat de trecerea populației respective prin procesul de obținere a cetățeniei romane și de integrare în spațiul sociopolitic și lingvistic al Imperiului. Trebuie remarcată existența aceleiași situații în spațiul iberic, unde, formulele complexe, trimembre cunosc, în urma procesului de romanizare, inserția unor *cognomina* autohtone, semn „al unei relații cu mediul indigen” (Abascal Palazon 1994: 30), în fond marcând romanizarea onomastică a populației autohtone, care, prin aceste supranume păstra amintirea originii etnice.

3. Este de observat, de asemenea, existența denotației prin *numele unic* la nivelul extremităților romanității, chiar dacă acest procedeu este întrebunțat în proporții diferite: aproximativ o treime din ansamblul stocului antroponimic epigrafic sau documentar este reprezentat în spațiul dacic postcucerire de nume unice. Pentru spațiul hispanic, acest procent este încă și mai mare (aproape 45%), fiind considerat ca rezultatul unei evoluții normale de reducere a formulelor de tip trinomial prin eliminarea *praenomului* și chiar a renunțării la *gentilicium* (Abascal Palazon 1994: 27). Particularitatea în spațiul hispanic o reprezintă faptul că numeroase nume unice sunt simple *cognomina* (*Severus, Rufus, Auita, Maximus* etc.) unele, desigur, indigene (*Ambatus, Bautius, Flauus, Reburus, Tancinus*), specifice perioadei precreștine (Abascal Palazon 1994: 32), dată fiind înglobarea timpurie a Hispaniei în Imperiu.

Trebuie remarcată încă o dată diferența de regim funcțional: numele specifice perioadei creștine sunt *nume de botez* (specifice denotației primare, de tip ceremonial), numele unice anterioare acestei etape funcționau, în schimb, ca *supranume* (decurgând dintr-un proces denominativ secundar, non-ritual).

Procesul de răspândire a numelui unic, cunoscut cel mai probabil și în Dacia preromană⁹, trebuie să fi fost accentuat de pătrunderea creștinismului.

4. În spațiul galician bunăoară, primele monumente funerare creștine datează din secolul al IV-lea, iar numele unice apar epigrafic până în secolul al VIII-lea, consemnând apartenența la religia creștină prin înregistrarea în contextul *numelor de botez* (fapt sugerat îndeosebi de semantica și proveniența acestora¹⁰) a unei

⁹ Inscriptiile din teritoriul dacic cuprind numeroase nume unice, unele considerate autohtone: *Aulus, Aulusianus, Panianus, Scervius, Trosius, Tarsa* etc. (Russu 1940: 210–214)

¹⁰ Structura semantică și etimologică a corpusului antroponimic – nume unic – este semnificativă: *nume de bun augur* (*Abundantia, Amantia, Bonifatia, Exuperantius, Gregorius, Florentius* etc.) *calități mentale* (*Aeternalis, Felix, Hilarinus, Iustus, Magnus, Maxima, Modesta, Sanctus, Serenianus, Simplicius, Vitalis* ș.a.). Unele derivate de la *praenomina* (*Marcella, Proclinus, Proculus, Salvianella*), de la *nomina* (*Annia, Antonia, Aurelius, Bebius, Flavius, Iulius, Marciana, Valerius* etc.), sau de la *cognomina* (*Auitus, Emilianus, Firmana, Flaviana, Iuliana, Marcianus, Primus*) în contextul anumitor însemne epigrafice sau însoțite de formula *famulii Christi o Dei* arată dimensiunea procesului de creștinare (Cerrillo 1988: 1666).

formule de consacrare: *famuli Christi o Dei* (Cerrillo 1988: 1663) (Boullon Agrelo 1999: 22).

5. La nivelul romanității orientale nu regăsim însă, acest tip de sintagme în context antroponimic pe monumentele funerare, redarea calității de convertit făcându-se prin elemente decorative cu simbolistică creștină evidentă (crucea, porumbelul sau vița-de-vie, de pildă) (Popescu 1976: 29–30) însoțind inscripții dedicatorii cu nume unice: *Marcellus, Orentes, Marcella* (Popescu 1976: 67), însă, ulterior și cu formule bimembre *Aur(elia) Sambatis* (ibid. 50), urmate uneori de compliniri genitivale maritale: *Marcia Aurella* (sic) *uxoris Marci* (ibid. 72); ș.a.

Găsim în schimb, pe crucile sau pe monumentele funerare descoperite pe teritoriile dacice rămase sub administrarea și influența romano-bizantină, sintagme oarecum echivalente: *servus Dei, μάρτυρ* ori *δονλος* care par a însoți însă, numai uneori nume unice, cazul martirilor *Attalos, Kamaris, Zotikos* și *Philiphos* de pildă (Popescu 1976: 88). În aceste situații rare numele sunt precedate de termenul care indică modul în care aceștia au murit, *μάρτυρες*.

Ulterior (secolele VI–VII), formulele de complinire (*conservus*, de exemplu) preced un nume urmat de patronimicul genitival: „*conservus ... Georgio filio Murini*” (Popescu 1976: 88).

În teritoriile romanității orientale se observă, așadar, o tendință constantă de marcarea a numelor complementare, fie și numai prin formule maritale sau de parentare.

6. Pe de altă parte, la nivelul romanității occidentale, chiar în condițiile acceptării creștinismului ca religie oficială a Imperiului nu se observă trecerea cu necesitate la o formulă de denominație unică la nivelul întregii societăți romane. Conform informațiilor oferite de inscripții, se observă că numele unic alternează uneori cu structuri complexe. Păstrarea unor nume ample, bi- sau chiar trimembre ar putea fi consecința acceptării botezului numai cu puțin timp înaintea morții, îndeosebi la aristocrația creștină, obicei consemnat până în secolul al IV-lea (Guignebert 2015: 162), care nu e exclus să se fi continuat și ulterior.

FONDUL DOCUMENTAR – SURSĂ A INVENTARULUI ANTROPONIMIC

1. Fondul documentar în care se cuprinde inventarul antroponimic, specific etapei *medievale timpurii*, provine din surse tipologic diferite: pentru spațiul galician, avem a face cu acte interne, preponderent notariale, incluzând foi de zestre, acte de vânzare-cumpărare, de donație, de arendare a unor părți de teren, prin care se reglementau aspecte socioeconomice, financiare și administrative, specifice relațiilor interumane, documente păstrate în arhivele mănăstirești, începând cu secolul al VIII-lea. Acestea nu au supraviețuit timpului în original, ci numai prin copii efectuate ulterior, legate de regulă în volum, cunoscute în Galicia

sub denumirea de *tumbos*, folosite ca bază bibliografică pentru elaborarea unui dicționar antroponimic pentru perioada cuprinsă între secolele al VIII-lea și al XIII-lea (Boullon-Agrello 1999).

Tipul particular de documente are efecte certe asupra modului de înregistrare a numelor actanților juridici și ar putea explica, după părerea noastră, apariția și fixarea timpurie a denotației prin sintagme bimembre, inițial de complinire (și implicit de descriere a rudeniei cu persoana *cap de familie*), ulterior ca supranume. Acest fapt poate fi pus pe seama tipologiei aparte a actului notarial care impune o precizie crescută în identificarea actanților juridici implicați.

2. Trebuie remarcat că în spațiul românesc actele notariale apar târziu, ulterior secolului al XV-lea, când are loc o diversificare semnificativă a denotației documentare, îndeosebi prin supranume și perifraxe complementare. Documentele analizate sunt de regulă cele emise de cancelaria domnească sau sunt realizate la curțile boierești și includ numele domnului țării și al persoanelor din divanul domnesc, de cele mai multe ori în formulă denominativă unică, dar și complexă, fără însă, nicio grijă deosebită pentru stabilitatea acesteia (v. infra).

NUMELE UNIC ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

1. Primele antroponime românești consemnate documentar în Evul Mediu provin de fapt din spațiul sudic, din documente bizantine; începând cu secolul al XI-lea antroponime românești (vlahe) apar și în documentele latinești ale cancelariei transilvane și maghiare, în fine, primele acte *interne*, în care apar nume românești provin din cancelariile domnești ale Moldovei sau Țării Românești, numele fiind traduse în limba documentului (slavonă sau latină).

1.1. Aceste atestări documentare datează din secolul al XI-lea, scriitorul bizantin Katakolon Kekaumenos consemnând în lucrarea sa *Strategikon* numele vlahilor sud-sunăreni participanți la evenimentele politice din Tesalia anului 1066: *Berivoi(e) Vlahu(l)*, *Slavota (Karmalakes)*, *Ioan (Gremianites)*, *Grigor(i)e (Bambakas)*, *Niculița (Delphinas)* (FHDR III: 115).

Personajele cheie sunt denumite prin sintagme de denotație bimembre, după prenume (nume de botez *Ioan*, *Berivoi*, *Grigorie*, sau supranumele personal, formă hipocoristică prin sufixare, *Niculiță*) fiind înregistrată o complinire: supranume etnic (*Vlahul*), patronimic (*Karmalakes* „al lui *Carmalak*”) sau nume de agent (*Bambakas* „bumbăcarul”).

Nu se pot face considerații asupra caracterului ereditar al acestor supranume, însă trebuie remarcată predilecția autorului pentru precizie, pentru formule bimembre, posibil reflex al unei cutume bizantine (Cheynet 1987: 57–66). Dată fiind situația politică relatată prin aceste documente, surprinde înregistrarea unui supranume admirativ: *Ioniță Caloian* (de la *kalos* „frumos”).

Este întrebuințată în actele bizantine și identificarea prin raportare la persoana înrudită, de regulă *capul de familie*: *Dimitrios*, tatăl lui *Grigoras* și *Pancratis* (FHDR III: 31, 37, 115), *Niculița Delphinus* frate cu *Theodoros* și *Dimitrios* (ibid).

În alte documente (memoriile Anei Comnena, de pildă) numele are unele compliniri prin care se indică funcția în cadrul grupului etnic: *Pudilă* „fruntaș al vlahilor” (FHDR III: 115), dar, în contextul semnării anterioare a apartenenței etnice, întâlnim nume unice (rar însoțite de supranume afective, porecle): *Stan*, *Radu (cel Șchiop)*, *Păduchelu (Paducel)* (a. 1094) (proprietari de turme aromâni care apar în actele mănăstirii Marea Lavră de la Muntele Athos) (FHDR IV: 30).

Numele unice apar, deci, în aceste documente alternativ cu formulele bimembre, înregistrarea se face din perspectiva externă a cronicarului (prin consemnarea numelui etnic sau a gradului de rudenie cu o persoană proeminentă social, conducătorul de grup) indicând, în ciuda nevoii de precizie documentară, absența unui sistem onomastic intern rigid, ceea ce permite pisarului libertate în alegerea modalității denominative.

1.2. Pe de altă parte, stocul documentar maghiar privitor la Pannonia și Moravia conține numai nume unice, unele raportabile în mod evident la baze lexicale românești, referindu-se la robi ai unor mănăstiri, fără indicarea apartenenței etnice (*Cocor*, 1052; *Ciot*, *Micu*, *Urdă*, *Rău*, *Ursac*, *Vacă*, *Bute*, a. 1082, *Secu*, *Grosu* a. 1086 etc.)¹¹ (Drăganu 1933: 63) (de unde și ezitarea autorului referitoare la etimologia acestor nume). Acest corpus onomastic, în cazul că trimite într-adevăr, la membri ai unor comunități de români, reprezintă primul indiciu documentar al uzului numelor delexicale în antroponimia noastră istorică. Dată fiind, însă, situația de dependență a acestor persoane, aproape că nu surprinde faptul că numele sunt monomembre, fără compliniri lămuritoare. Pare evidentă, după părerea noastră, similitudinea cu situația sclavilor din Antichitatea romană.

1.3. În actele interne ale Moraviei apar în secolul al XI-lea forme onomastice românești, nume unice, dar și compliniri de indicare a parentării, marcând etapa care precede fixarea scriptică a patronimicului: *Crișan*, *Bukan* filius *Neg* și *Kokor* (Tomescu 2001: 53). Aceste formule de parentare se vor întâlni și mai târziu, în secolul al XIV-lea, în actele maramureșene referitoare la linia genealogică voievodală: *Stephanus filius Nicolai* (a. 1326) (DIRC IV: 300–325) (Tomescu 2018:671), *Staan filius Gurhes* (a. 1360) (DRH C XI: 487) (Tomescu 2018: 673).

Deși aceste formule onomastice sunt considerate încă nume unice, în fapt se marchează, prin consemnarea lor în acte, etapa de încheiere a uzului exclusiv a unei formule denominative monomembre.

¹¹ Despre numele religioase care în toate situațiile însoțesc stocul delexical într-o proporție semnificativ mai mare nu s-a putut afirma nimic pozitiv în sensul apartenenței acestora la purtători etnici români, în ciuda aparenței fonetice aparte, de tip românesc (Tomescu 2018: 672).

NUMELE UNIC ÎN DOCUMENTELE INTERNE

1. Primele acte emise de cancelariile interne românești sunt fie în latină (DRHD, dar și o parte din DRHC), fie în slavonă (DRHA și DRHB)¹², ulterior în română, în ambele situații antroponimele și complinirile acestora fiind traduse în limba documentului.

2. În primele serii de acte interne o proporție semnificativă (aproape 40%) din corpusul antroponimic este în formulă *monomembră*, procent mare, dacă ne raportăm la alte domenii romanice: în Galicia, de pildă, după secolul al XIII-lea, numele unice au fost deja înlocuite în documente de numele duble, triple, sau chiar multiple (cf. infra).

3. În documentele țărilor române se constată însă, aproape de la început, un alt fenomen: *alternanța formulelor de denotație* – nume unic și structuri complexe bi sau trimembre, cu indicarea supranumelui (patronimic sau nu), pe lângă care apare uneori un derivat cu sens locativ.

3.1. Pe de altă parte, numele unic nu mai trimite exclusiv la *prenumele* persoanei: *Porcu*, de exemplu, nume unic într-un document moldovenesc din 6 martie 1443, apare ulterior ca *supranume afectiv (poreclă)*, în formula bimembră *Ion Porcu*, denumind aceeași persoană (Ionescu 1985: 199).

Documentele înregistrează adesea formule alternative de denotație pentru aceeași persoană: *Stroe*, nume unic marcând cel mai probabil prenumele persoanei, este ulterior înlocuit de o formulă bimembră (*Stroe Fiera*) ori chiar trinominală (*Stroe Fiera Leurdeanul*) în documente ale Țării Românești emise între 1632 și 1634 (Ionescu 1985: 197).

Dragomir Udriște apare menționat în 69 de acte interne ale Țării Românești între 1447 și 1492 fiind identificat prin mai multe formule de denotație, inclusiv prin nume unic (*Dragomir* dar și *Udriște*). De remarcat că formulele complexe se află, toate, în raport de echivalență funcțională: *Dragomir Udriște*; *Dragomir Manev*, *Dragomir Udriștev*, *Dragul Manev* (ultimele cu patronimicul la genitivul slav). *Stanislav*, nume unic, alternează tot cu o formulă simplă, *Rotompanov*, sau cu una complexă: *Stanislas Rotompanov* (între 1384–1448) (Ionescu 1985: 198).

4. Având în vedere că „apariția unei formule simple sau a uneia complexe nu poate fi pusă în legătură cu apartenența socială a persoanei sau cu caracterul oficial (emis de cancelaria domnească) ori neoficial (zapis scris în sat) al actelor” (Ionescu 1985: 198), este de presupus că numele unic se menține în uz în cancelariile românești dintr-o *cutumă* mai veche (motivată religios numai inițial), perpetuată de pisari și favorizată de absența unei legislații corespunzătoare în domeniu.

¹² Din primele acte interne ale Țării Românești, emise între 1351 și 1535, s-au păstrat 782 de documente din care 604 sunt redactate în slavonă, formele antroponimelor sau exprimarea relațiilor dintre acestea nereprezentând, deci, realități ale sistemului de denotație românesc.

Modul de formare al numelui unei persoane pare a depinde la acest nivel temporal într-o măsură covârșitoare de uzul pisarilor, inconsecvenți ei înșiși în această privință, folosind formule denominative alternative, echivalente funcțional sau nu (uneori chiar în cadrul aceluiași document), apelând la *numele unic* sau la formule complexe fără (aparent) nicio legătură de cauzalitate cu tipul de document elaborat, situația caracterizând și următoarele două secole.

5. De fapt, cele mai multe documente interne emise în aceste secole sunt acte de politică internă și externă, prin care se urmărește îndeosebi întărirea puterii statale, mai rar avem a face cu acte de danie, foarte rar de delimitare a proprietății private.

Personajele juridice reale sunt fie instituția domnească, fie puterea bisericească (cu delimitări de proprietăți aferente mănăstirilor), considerate ca piloni fundamentali ai stabilității statale. Fluctuația numelor actanților juridici minori, menționați în aceste acte exclusiv ca martori sau ca scribi, uneori prin nume unic, se explică mai ușor în acest context.

6. Perioada istorică următoare (prima jumătate a secolului al XVII-lea) aduce cu sine apariția actelor *particulare*, implicit o diversificare a conținutului fondului documentar, corelată cu o mai fidelă reflectare a structurii sociale, actanții juridici, majoritatea, sunt moșneni sau țărani aserviți, târgoveți sau mici slujbași. Se constată față de perioada anterioară o reducere semnificativă a numelor unice. Fluctuația de formule denominative încă se menține (între 1632 și 1634 un actant juridic este numit *Ion*, ulterior *Ivan Cortofleașă* sau în alte acte *Cortofleș*, de pildă), dar procentul persoanelor denumite prin formule complexe crește cu aproape 15% (Ionescu 1985: 199).

Numele unic încă se menține în uz, dar acesta apare în numeroase documente nu ca o reflectare a unei stări sociale (cazul clasei aservite, fără proprietăți, situația iobagilor care purtau un singur nume, de pildă), ci aproape exclusiv dintr-o cutumă anterioară, din inerția pisarilor și, desigur, din pricina lipsei de legislație¹³. Înregistrarea documentară alternantă a numelui unic ori a unei formule complexe pentru aceeași persoană arată că, fără a fi normat, numele complementar circula deja, uneori în variante ereditare (Ionescu 1990: 243), cu o vechime pe care nu o cunoaștem, dată fiind lipsa documentelor pentru perioadele vechi și foarte vechi.

NUMELE UNIC ÎN GALICIA

1. Corpusul documentar galician, foarte bogat, variat, reprezentat de texte non-literare cu caracter juridic – testamente, donații, contracte, arendă sau vânzare-cumpărare – cuprinde recompilări ale unor documente anterioare și acoperă

¹³ Primul document oficial care prevede modalitatea formării numelor și obligativitatea purtării acestora pare a proveni din secolul al XVII-lea, din cancelaria lui Șerban Cantacuzino, datat 26 noiembrie 1680, de a cărui autenticitate unii autori se îndoiesc (Tomescu 2001: 129). Alte prevederi vin de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, v. *Sobornicescul hrisov* din 1785 emis de Alexandru Mavrocordat în Moldova, ori Codul civil al Principatului Moldovei (*Codul Calimach*) (1816) de Scarlat Calimach.

perioada cuprinsă între secolele VIII și XIII, etapă ce surprinde apariția și fixarea formulei de denotație, marcând și încheierea evoluției sistemului antroponimic galician. Secolul al XIII-lea reprezintă termenul *ad quem* până la care se consideră că structura denotației ajunsese în forma de la baza sistemului onomastic actual (Kremer 1988: 1587). Actele au fost păstrate în arhivele mănăstirești, de fapt numai un procent infim (6%) din stocul documentar galician este non-mănăstiresc.

Documentele regale sunt încă mai vechi, fiind păstrate de asemenea în copii în catedrala composteliană. Acestea datează din anul 569 și acoperă o perioadă de aproape 10 secole, până în 1503, dar stocul de antroponime aferent acestora este în general ocolit în analizele onomastice, dată fiind componența repetitivă a numelor persoanelor de la curte, martori în aceste documente, la care se adaugă considerentul neapartenenței persoanelor respective la regiune (Boullon Agrelo 1999: 5).

2. Perioada creștinismului timpuriu este caracterizată printr-un stoc de nume transparente semantic, în general latinești (nota 10), aflate în uz până aproape în secolul al VIII-lea, dar înlocuite treptat după sosirea goților în peninsula. Consemnarea acestora pe monumente funerare se face în formula de *nume unic*, însoțit de sintagma *famulii Christi o Dei* (Cerrillo 1988: 1666).

Din perspectivă contrastivă ni se pare de remarcat prezența unei componente delexicale în context religios care trimite la nume de animale sălbatice: *Columba*, *Leontius*, *Lupa*, *Ursella*, *Ursicinus* pe care o întâlnim, în alte variante derivate, și în documentele comunităților românești, dar pe care nu o regăsim atestată epigrafic la acest nivel de evoluție.

3. Aportul de nume gotice este masiv în antroponimia galiciană după secolele V și VI, sporind posibilitățile de denotație prin capacitatea lor derivativă și prin opacitatea semantică. Acestor trăsături li se adaugă factorul prestigiului social, extrem de important, clasa nobiliară înaltă, inclusiv 32 de regi provenind din rândul goților. Larga răspândire a numelor vechi germanice, dar și tendința spre uzul numelui unic în întregul spațiu iberic a fost pusă pe seama acestui fapt (Moreu-Rey 1991: 44–77).

Trebuie remarcată în acest punct asemănarea izbitoare cu situația numelor vechi slave din cazul romanității orientale: posibilitatea de multiplicare a numelor prin trunchiere și derivare a jucat un rol aparte în păstrarea în uz a acestui stoc onomastic, a cărui preluare a fost favorizată, inițial, de factorul prestigiului social, prin acceptarea acestor nume în familiile domnitoare (Tomescu 2018: 671 ș.u.).

4. Motivația acceptării în denotația oficială a numelui complementar, ca și perioada istorică reală în care apare consemnat uzul supranumelui în Galicia reprezintă elemente care au fost supuse dezbaterii. Una dintre ipoteze, referitoare la resortul apariției unui nume adițional implică factorul demografic (presupunând un spor demografic semnificativ într-o perioadă relativ scurtă de timp) concomitent cu abandonarea limbilor autohtone, ceea ce implicit reduce posibilitatea formării de noi nume prin procedeele lingvistice cunoscute (latina are un sistem onomastic aparte, care nu prea permite circulația derivatelor afective) (Dondin-Payre 2011: 14 ș.u.).

Mai aproape de realitate pare a fi, în opinia noastră, argumentul referitor la proprietatea asupra pământului, situație specifică unui număr mare de familii, în cadrul cărora apare și începe să se stabilizeze ereditar numele complementar, dar în care se remarcă și procesul de reducere a stocului onomastic de prenume la un număr mic de elemente care devin ereditare, transmise de la tată la fiu sau de la bunic la nepot, practică prin care, conform unor autori, se încearcă păstrarea unei similitudini cât mai mari cu numele din actele de proprietate (Moreu-Rey 1991: 51).

5. O etapă preliminară, vizibilă încă de la sfârșitul secolului al VIII-lea, arată apariția în documente a *supranumelui afectiv*, fără funcționalitate diferită de numele anterior (prenume): *Isilo cognomento Sisina*; *Baroncellus cognomento Aluinus*, de pildă (Boullon Agrelo 1999: 23), dar care trădează o atitudine de relaxare față de actul denotației, prin acceptarea unui supranume afectiv ca nume unic. Se deschide, astfel, posibilitatea de (re)apariție și fixare documentară a supranumelui afectiv conotat negativ, *porecla*, marcându-se desprinderea definitivă de solemnitatea actului nomației specific botezului din primele secole creștine.

6. Apariția propriu-zisă a patronimicului (implicând raportarea la (supra)numele patern) este datată în mod diferit de autori, fie spre sfârșitul secolului al X-lea (Brattö 1958: 29), fie cu un secol mai devreme, în 824 (Menendez Pidal e Tovar 1962: 401), când este autentificat un document castilian în care este menționat un nume complex, bimembru, *Monnio Nunniz*, format cu un procedeu derivativ specific deja etapei romanice de evoluție a limbii (prin sufixul *-iz*) (Boullon Agrelo 1999: 23).

După această dată numele complexe se înmulțesc în actele galiciene, marcând scriptic momentul ieșirii din uz a formulei cu nume unic, spre sfârșitul secolului al XIII-lea acesta nemaifiind consemnat documentar. Chiar dacă modalitatea de formare a supranumelui nu este fixă și nici ereditară, numele complex devine, totuși, normă.

OBSERVAȚII. CONCLUZII

1. *Numele unic*, înțeles ca „prenume (nume de botez în majoritatea cazurilor, în formă bază sau ca hipocoristic)” este o realitate a antroponimiei romanice europene, pentru primele secole ale perioadei creștine, cel puțin.

2. Abordarea teoretică a perioadei de uz exclusiv a acestei modalități denominative s-a făcut, însă, cel puțin pentru spațiul românesc, cu ignorarea aspectului funcțional din cadrul formulei antroponimice: numele unic din primele documente interne (secolul al XIV-lea și următoarele) presupune, nu de puține ori, un *supranume* (patronimic sau o poreclă), reprezentând în fapt „unul dintre numele persoanei respective”, și nu *prenumele* (subînțelegându-se prin acesta „numele de botez” al persoanei respective sau un supranume personal, variantă hipocoristică de regulă), așa cum ar fi presupus uzul numelui unic din primele secole creștine. Este

evident că în primele documente interne uzul numelui unic era cutumiar, întrebuințat în virtutea inerției, dar imposibil de schimbat în afara unei legi corespunzătoare. Aceasta a venit însă târziu, abia în secolul al XVII-lea (dacă ar fi credem autentic actul din 26 noiembrie 1680 emis de cancelaria domnitorului Șerban Cantacuzino), sau în secolul următor, răstimp în care formula antroponimică documentară a cuprins nume unice, alături de structuri complexe, din ce în ce mai numeroase cu trecerea timpului.

3. Pe de altă parte, deși înregistrate în afara spațiului etnic, în documente bizantine, primele nume românești medievale apar deja în formule complexe, numele complementar formându-se preponderent de la numele patern. Fără a se putea afirma nimic pozitiv despre caracterul ereditar al acestor formule, nici măcar despre existența lor certă, independent de autoritatea care le înregistrează, presupunem că procedura de înregistrare a actanților istorici cu nume bimembru e posibil să fi fost proprie cancelariei bizantine. Materialul antroponimic, ca și procedeele de formare ale numelui adițional (raportarea la numele patern sau inserția supranumelui neutru afectiv – numele de agent ori un supranume admirativ) sunt în întregime specifice idiomului aromânesc, numai procedeele formale fiind grecești, conforme cu limba documentelor.

4. Încă de la apariția primelor documente românești, fie în slavonă, fie în latină, se constată deja *nume în formule complexe*, fără renunțarea la sintagmele monomembre, dar și fără o atenție deosebită asupra stabilității formulei de denotație. Diversificarea tipologiei documentelor aduce cu sine și o diversificare a denotației, mai coerentă cu actanții juridici, dar și mai amplă prin introducerea formulelor de parentare și de rudenie în general. Însă apariția documentară a supranumelui, urmată de generalizarea acestuia sau de fixarea ereditară sunt procese ulterioare, de lungă durată, în condițiile în care puterea politică are, date fiind circumstanțele politice tulburi ale Evului Mediu, alte priorități.

5. Comparația cu evoluția antroponimiei galiciene indică existența unei prime etape denominative, ulterioare perioadei creștine de început, anume uzul formei hipocoristice (supranumele afectiv). După părerea noastră, acesta precede apariția documentară a *poreclei*, marcând desprinderea completă de numele unic de natură religioasă creștină. Apariția poreclei, specifică de altfel, întregului spațiu romanic, ar putea fi privită ca simptom al unei stabilizări anterioare a formulei de denotație dublă, imposibilă în contextul religios, marcat de solemnitate, al numelui unic devoțional.

6. La extremitatea extrem occidentală a romanității, evoluția către onomasticonul actual, ca structură denominativă cel puțin, este precedată de o perioadă caracterizată prin nume unic, la nivel epigrafic creștin, cel puțin. Apariția și fixarea documentară a *supranumelui* este posibil să fie specifică secolului al IX-lea, dar și mai veche, în spațiul galician cel puțin, fenomen ale cărui explicații nu excludem să trimită la proprietatea asupra pământului, dar și la necesitățile de individualizare într-o societate din ce în ce mai numeroasă.

În opțiunea denominativă, rațiunile pragmatice sfârșesc, așadar, prin a prevala asupra celor spirituale.

SURSE

- DIRA *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, vol. I (1384–1475), vol. II (1476–1500), București, Editura Academiei, 1954.
- DIRB *Documente privind istoria României, Veacul XI, XII și XIII*, seria B, Țara Românească, vol. I (1247–1475), vol. II (1476–1500), București, Editura Academiei, 1953.
- DIRC *Documente privind istoria României, Veacul XI, XII și XIII*, seria C, Transilvania, vol. I (1075–1250), vol. II (1251–1300), *Veacul XIV*, vol. I–IV (1301–1350) București, Editura Academiei, 1951–1955.
- DRH A *Documenta Romaniae Historica*, seria A, Moldova, vol. I (1384–1448), 1975; vol. II (1449–1486), București, Editura Academiei, 1976.
- DRH B *Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească, vol. I (1247–1500), 1966; vol. II (1501–1525), 1972; vol. III (1526–1535), 1975; vol. XI (1593–1600) București, Editura Academiei, 1975.
- DRH C *Documenta Romaniae Historica*, seria C. Transilvania, vol. X (1351–1355), 1977; vol. XI (1356–1360), 1981; vol. XII (1361–1365), 1985; vol. XIII (1366–1370), 1991; vol. XIV (1371–1375), 2002; vol. XV (1376–1380) București, Editura Academiei, 2006.
- DRH D *Documenta Romaniae Historica. D. Relațiile între Țările Române (1222–1456)*, București, Editura Academiei, 1977
- FHDR II–IV: *Fontes Historiae Daco-Romanae (Izvoarele Istoriei României)*, ediderunt (editate de) vol. II: H. Mihăescu, Gh. Ștefan, R. Hâncu, Vl. Iliescu, V. Popescu, București, 1970; pt. vol. III: Al. Elian și Ș. Tanașoca, București, 1975; vol. IV: H. Mihăescu, R. Lăzărescu, Ș. Tanașoca, T. Teoteoi, București, Editura Academiei, 1982.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Abascal Palazón, Juan Manuel 1994, *Los nombres personales en las inscripciones latinas de Hispania*. Murcia, Universidad de Murcia/Universidad Complutense de Madrid.
- Boullón Agrelo, Ana Isabel, 1995 *Cronoloxia e variacion das formulas patronimicas na Galicia altomedieval*, *Verba* 22, 455–481.
- Boullón Agrelo, Ana Isabel, 1999, *Antroponimia medieval galega (ss VIII–XII)*, Niemeyer, Tubingen.
- Brattö, Olaf 1958 *Felipe, Henrique e outros nomes propios em Portugal e europa (aperfeiçoado por Paiva Boleo)*, Gotemburgo, Instituto Iberoamericano, Casa Portuguesa, Lisboa.
- Caraman, Petru, 1970, *L'héritage romain dans l'anthroponymie roumaine în Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*, București, Editura Academiei, p. 1107–1113.
- Cerrillo Martín de Cáceres, Enrique, 1988, *Onomastica y cambio cultural. Del sistema romano al cristiano*, în *Actas del I Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, Arco, Madrid, p. 1161–1168.
- Cheyne, Jean Claude 1987, *Du prenom au patronyme: les etrangeres a Byzance (X^e–XIIe siècles)*, în *Studies in Byzantine Sigillography*, vol. 1, p. 57–66.
- Constantinescu, N. A., 1963, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei.

- Dolç, Miguel, 1960, *Antroponimia latina da Península Ibérica*, în M. Alvar, A. Badia, R de Balbin, F. Lindley Cintra (ed.), *Enciclopedia Lingüística Hispánica*, vol. I, *Antecedentes. Onomástica*, CSIC, Madrid.
- Dondin-Payre, Monique 2011, *Les nommes de personnes dans l'Empire romain. Transformation, adaptation, évolution*, Bordeaux, Diffusion de Boccard.
- Drăganu, Nicolae 1933 *România în veacurile IX–XV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, Imprimeria Națională.
- Graur, Alexandru, 1965, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică.
- Guignebert, Charles, 2015, *Creștinismul antic*. Traducere și note de Alexandru Gafton, ediție on-line, revăzută.
- Halichias, Ana-Cristina, 2018, capitolul *Romanizarea în Marius*, Sala, Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Istoria limbii române*, vol. I, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Ionescu, Christian, 1985, *Numele unic*, în *Limba română*, XXXIV, nr. 3, p. 197–200.
- Ionescu, Christian, 1990, *Numele de familie românești*, în *Limba română*, XXXIX, nr. 3, p. 243–248.
- Kajanto, Iiro, 1987, *Onomastica Romana alle soglie del medioevo* în I. C. Patrom (Dieter Kremer *Dictionnaire historique des noms de famille romans. Actes du 1er Colloque*, Treves, 10–13 decembre 1987), Tübingen, Max Niemeyer, p. 59–66.
- Kremer, Dieter, 1988, *Onomástica e historia de la lengua* în M. Ariza, A. Salvador, A. Viudas (eds.) *Actas del I Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, Madrid, Arco.
- Menéndez Pidal Ramón / Antonio Tovar 1962, *Los sufijos españoles en -z y especialmente los patronímicos*, în *Boletín de la Real Academia Española*. Madrid, Real Academia Española, 42, p. 371–460.
- Moreu-Rey, Enric 1991, *L'antroponimia dels segles X i XI*, în *Antroponimia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*, Universitat, Barcelona, p. 44–77.
- Pașca, Ștefan, 1936, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București.
- Popescu, Emilian, 1976, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România*, București, Editura Academiei.
- Russu, I. I., 1944, *Onomasticon Daciae*, în AISC (*Anuarul Institutului de Studii Clasice*) IV, Cluj, p. 186–233.
- Tomescu, Domnița, 2001, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Tomescu, Domnița 2018 capitolul *Onomastică în Marius*, Sala, Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Istoria limbii române*, vol. I, București, Editura Univers Enciclopedic.

ARGUMENTS REGARDING THE THEORY OF UNIQUE NAME USE IN MEDIEVAL
ROMANIA WITH SPECIAL REGARD UPON ROMANIAN AND GALICIAN

(Abstract)

The theory of unique name used in the Romanic denomination for almost one millenium is based upon real facts, as the single name was used in the Roman Empire for the slaves and also for the peregrin's denomination, and later on for the Christians.

The early Christian epigraphy gives us a strong suggestion by the means of certain symbolic inscriptions (such as the cross, the dove or the vine) that unique names were being used for several centuries in the Christian church. After the official acceptance of the Christian religion in Galicia, in the 4th century, the burial inscriptions contained a single name followed by a short periphrase: *famuli Christi o Dei* indicating thus that the deceased had received the baptism during life time. In the Dacia's territory after the roman conquest the use of a single name is recorded on burial monuments in certain occasions, for the martyrs, for instance (see the case of *Attalos*, *Kamasis*, *Zotikos* and *Philippos* in the 4th century) but in certain situations the Christian epigraphy from the eastern roman

territory indicates a double name use (*Marcia Aurella* or *Aurelia Sambatis* etc., especially after the 5th or 6th century). We are to suppose that the use of unique name was not accepted by all those who were Christian baptized.

As for the medieval documents, the Romanian („Wallachians”) participants on the uprising against the Greek economic and political domination in the Eastern Romanic Empire are being named, most of them, in a single name manner, but also in double names (*Grigorie Bambakas*, *Ioan Gremianites*, *Slavota Karmalakes* etc.), probably due to a certain byzantine chancellery custom.

In the very first Romanian documents, dating from the 15th century, the single name is being used but always in an alternative way with the double or triple names, sometimes for the very same person (*Stroe*, *Stroe Fiera*, *Stroe Fiera Leurdeanu* are names used for the same person in several documents from 1632–1634, for instance). We can only suppose this kind of situation could be encountered and several centuries before. The theory of a millennium use of the unique name ignores therefore the functional aspect of the name formula, as the documents record sometimes only one of the person names – the baptize name, the patronymic or his nickname: *Dragomir Udriște* is registered in different documents as *Dragomir Manev* (after his grandfather's name) or as *Dragul Manev* etc.) (with a hypocoristic shape) or simply *Dragomir* or *Udriște*.

The analysis of Galician documents indicates a certain stage that precedes the occurrence of the double or multiple names – the use of an alternative name but with similar function as the baptize name (the personal surname): *Baroncelus* cognomento *Aluinus*, sometimes a hypocoristic: *Isilo* cognomento *Sisina*. This fact indicates a more relaxed, non-religious use of the name, preceding the occurrence of the nickname. The end of the single name documentary use is to be placed during the 9th century in Galicia, while for Romanian is to be considered before the 15th century, when the first Romanian documents are dated. But the certain limit at which the use of the unique name ceased is impossible to point out, due to the lack of earlier documents.

Cuvinte-cheie: *nume unic, antroponimie istorică, onomasticon românesc, onomasticon galician.*

Keywords: *single name, diachronic anthroponimy, Romanian onomasticon, Galician onomasticon.*

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
București, Calea 13 Septembrie, nr. 13
emaidima@yahoo.com*